

A szomszédság, a kisebbség, a határon túli magyarság képe az ifjúsági sajtóban

(Esettanulmány)

Fekete Gyula emlékezetes cikke a „szennyezett forrásokról” leleplező, szókimondó bátorságával nagy figyelmet keltett, vitát gerjesztett (*Élet és Irodalom* 1983. 6–7. szám), de az olvasók jelentős részében talán leginkább a tehetetlenség-érzés lefegyverző lelkiállapotát hozta felszínre. Hiszen amíg a monolitikus ideológia uralma tart, aligha lehet kétséges, hogy a *Kisdobos*, a *Pajtás*, az *Úttörővezető* és az *Ifjúsági Magazin* hegemon helyzetete változatlanul fenn is marad. Igaz, a *Dörmögő* eleve kilógott kissé a sorból, viszont ennek okai részben az életkori sajátosságokból is eredtek. Az első igazán (máig) reményteljes vállalkozás a gyermek és ifjúsági sajtóban a *Kincskereső* megjelenése volt.

Mára a helyzet radikálisan megváltozott ezen a téren is. A 6–18 éves korosztályt megcélzó lapok kínálata robbanásszerűen megnőtt, s több mint hatvanféle kiadvány ejti zavarba a tájékozódni kívánó szülőt, pedagógust, könyvtarost. A magyarországi egyházak alsó és felső tagozatosoknak szóló kiadványaiból (*Aranyág*, *Vasárnapi Iskolai Híradó*, *Örömhír*, *IGE*, *Zászlónk*, *Igen*, *Vándor*) az újraszerveződött cserkészek, a 6–10 éveseknek kiadott (*Csodország*, *Hétmérföldes*, *Pimpa* stb.), az ismeretterjesztő (*Süni*, *Új Állatvilág*, *Képes Nyelv-mester*, *Turista*), az igényes és bevallottan csak szórakoztatni akaró pop-rock lapok (8-féle) soráig, hogy a füzetes képregények és az andalító, érzelmes lányregények (*Viki*, *Júlia*, *Denise* stb.) sokféleségéről ne is beszéljünk. A gazdasági tendenciája tehát nyilvánvaló. Az üzlet és az esztétikai, pedagógiai érték viszonya a későbbiekben, egy másik vizsgálatban feltétlenül elemzésre vár.

Számunkra most csupán egyetlen szempont szűrőpróbaszerű ellenőrzésére adódott lehetőség. Hogyan jelenik meg a határon túli magyarság helyzete, a bevándorlók és a szomszédság megítélése gyermek- és ifjúsági saj-

tónkban? Négy lap (*Az én újságom*, *Cimbora*, *Ifjúsági Magazin* és *Kincskereső*) 1990-es évfolyamait olvastuk végig (az anyaggyűjtésben *Kiss Barbara* és *Péterfi Rita* főiskolai hallgatók voltak segítségemre. Munkájukat ezúton is hálásan köszönöm). A választás részben esetleges volt, de az IM esetében a széles körű olvasottság, a másik háromnál pedig az értékek tudatos vállalása keltette fel figyelmünket.

Az Ifjúsági Magazinról

A már idézett 1982-es tartalomelemzésre emlékezve magunk is végeztünk egy vázlatos tartalmi áttekintést az 1985-ös és 1990-es évfolyamok összehasonlításával. Az írások jelentős része mellé 1–3 kulcsszót rendelve az alábbi elmozdulásokat rögzíthettük. A csökkenő tendenciájú témák: politika (az előfordulás gyakorisága 1985-ben 16, 1990-ben 2), történelem (8, 0), oktatás (16, 7), sport (14, 7), művészet (28, 16), diákújság (18, 1). *Növekvő tendenciájú témák*: szex (25, 37), pop-rock (51, 93), kedvencek (17, 54), posztterek (26, 65), horoszkóp (0, 12), teszt (0, 14).

A politika és a művészet háttérbe szorulását esetleg még magyarázhatjuk az általános társadalmi változásokkal, valamint a gyakorlatias szemléletmód terjedésével, de a sport, a diákújság, a történelem, az oktatás ne érdekelne a középiskolás korosztályt? Alig hihető. Az erősödő tematikus szálak sorából egyedül a kedvencek rovata kínál némi mozgásteret a szerkesztők, a szerzők és talán az olvasók számára is.

A valódi, aprólékos tartalomelemzést időnként feltétlenül el kellene végezni, különösen a népszerűbb lapoknál. Ezt mi nem tettük meg. De a gyors áttekintés nyomán kialakult benyomásunk szerint a havonta 200–250 ezres

példányszámú lap 1990-es évfolyamának színvonalára semmit sem javult az 1985-öshöz viszonyítva.

Az 1989-es karácsony romániai eseményei azonban ezt a szerkesztőséget sem hagyták érintetlenül. Már a januári számban felhívással fordulnak olvasóikhoz: „*Decemberi Ifjak* vezérletével csoda-szörnyű karácsonya volt Románia népeinek! Megtörtént az, amiben hittünk, reménykedtünk: »Európa egyik legnagyobb forradalma« – *Sütő András* romániai magyar író szavai – elsöpörte a diktatúrát. De mennyi vér, emberáldozat (köztük sok-sok fiatalé) és pusztulás árán! Képeink e szörnyű és csodás karácsony néhány pillanatát örökítették meg, abban a meggyőződésben, hogy Románia – és vele a román és magyar nép, a román és magyar ifjúság kapcsolata is – újjá fog születni. Segítsünk nekik!” (*Ifjúsági Magazin* 1990/január)

„*Barátok Erdélyből...* Levelezőtárs- és barátkereső-rovatunk januártól új szolgáltatással bővül. Várjuk olvasóink jelentkezését: akik szívesen megismerkednének Romániában élő magyar fiatalokkal, illetve magyarországi tizen-huszoneveseket, akik Románia magyar lakta területein élő társakat keresnek. Szerkesztőségünk folyamatosan vállalja a csercímek közlését. Az egyéni érdeklődők mellett iskolák, intézmények, közösségek jelentkezését is várjuk, hogy ilyen módon is segítsük barátságok és majdani személyes találkozások létrejöttét. Kérjük, hogy a jelentkezéshez a legfontosabb adataitokat írjátok meg, ehhez segítséget nyújt az alábbi adatlap, amit kitöltve is beküldhettek. Akik fényképüket is szeretnék a lapban viszontlátni, mellékeljenek egy igazolványképet is! (...) A borítékra írjátok rá: *Barátok Erdélyből.*” (*Ifjúsági Magazin*, 1990/január)

Ugyanez a felhívás megtalálható még: IM 1990/február 52. l., IM 1990/április 42. l., IM 1990/május 45. l., IM 1990/június 61. l., IM 1990/július 61. l., IM 1990/augusztus 43. l.

További felhívások jelennek meg az IM hazai előfizetését kérve a határon túli (főként erdélyi) magyar fiatalok számára. Egy viszonylag részletes riport foglalkozik (1990. március) a „mit ér az ember, ha magyar” – kérdéssel. Talán sokakban először tudatosítva a tényt: minden szomszédos államban élnek honfitársaink, nem is kevesen, s ráadásul rendszerint az ő életük a nehezebb.

Erdély. Mit jelent Erdélyben magyarnak lenni? „Filológia–történelem szakos liceumi

diák vagyok. Ezután is vállalni fogom a magyarságomat azzal a különbséggel, hogy eddig vállalni a kisebbségi létet egyet jelentett a hallgatással, ezentúl azt jelenti, hogy meg is szólalhatunk. Ha az ember sokat éhezik és élelemhez jut, utána még hosszú ideig dugdossa az élelemdarabokat a matracába, cipőjébe, mert nem akarja elhinni, hogy most már jobb lesz. Így vagyunk mi a kultúrával, a magyar szóval is. Aztán itt van a bizalmatlanság a népeink között. Szeretnénk, ha mindenki megértené: nem mások karéj kenyéréből szeretnénk kiharapni egy falatot. Mi új kenyeret szeretnénk sütni szabadságban, rémhírek nélkül.”

Kárpátalja. „A kárpátaljai magyar fiatalok egy év óta már magyarul felvételizhetnek és anyanyelvükön vizsgázhatnak szülőföldjükön. Más-más évfolyamra járnak, más-más szakon tanulnak, a hétvégeken más-más falvakba indulnak haza az ungvári kollégiumból, mégis összetartanak, egymásra találtak. Hetvenötén megalakították a Kárpátaljai Magyarok Kulturális Szövetsége (járási rangú) egyetemi tagozatát.”

Burgenland. Érdemes magyarul tanulni, tudni a nyelvet? „Amikor kicsik voltunk, szinteljesen mindegy volt, valaki tud-e magyarul vagy nem, hiszen el voltunk zárva az anya-

országától. Az utóbbi időben felértékelődött a magyar nyelv ismerete, most érdemes jól beszélni. A kereskedők is szívesebben alkalmaznak kétnyelvűeket, s a hivatalokba is könnyebb bekerülni.”

Mit jelent számotokra, hogy magyarok vagytok? „Magyarnak lenni? Eddig olyan osztrákok voltunk, akik magyarul is beszélnek. Ma már kissé mást jelent magyarnak lenni. Nehéz ezt megfogalmazni... Valahogy az anyaország nem, vagy nem volt igazi példa...”

Felvidék. „A 40 év alatt az egyetlen jó, amit csináltunk: gyermekeink – olvasom a számtalan falragasz egyikén, melyek szelíd forradalmunk hírmondóiként lepik el Pozsonyt az elmúlt hetekben, hónapokban. Jó ehhez a nemzedékhez tartozni. Mi egy kicsit előre is látunk, mivel ismerjük a magyarországi eseményeket. – Bemutatkoznál? – Takács Judit negyedéves egyetemista vagyok, esténként pedig az Ifjú Szívek Magyar Dal- és Táncegyüttes táncosa; s főleg polgár, mégpedig magyar nemzetiségű. Csehszlovákiai magyar létem előny és hátrány is egyszerre. Előny, hogy két kultúrát ismerhetek meg közelről, hogy kénytelen vagyok a másság érzésével is számolni, szemben a többségi nemzetek tagjaival. Érzékelni tudom egy nemzet (esetemben a szlovák) fejlődését és történetét, mert közelről látom, de mégsem belülről. Hátrány, hogy az önbizalom helyett bizonytalanság van bennem; hogy kultúráim ápolásában nem vagyok megtámogatva és hogy látom, miképp fogyatkozik számunk itt Szlovákiában bárgyún és alázatosan.”

Szlovénia. „Gyepű és peremvidék volt ez a táj mindig. A népek keveredése olyan nagymértékű, hogy gyökereinkre hivatkozni is kockázatos. Csak az a biztos, ami most van, ami a jelen. Megméretésünk és megítélésünk is ettől függ. Nemzetiségünk helyzetét példásnak szokták mondani. Én nem vagyok ennyire optimista. A nemzetiségi lét – bármennyire törvényes külön jog legyen is – mégis rejt buktatókat. Csak a legutóbbi időben fedeztem fel az »alatt« kifejezés súlyát: a Monarchia alatt, a magyarok alatt, a jugoszlávok alatt. Ezt a népet senki sem felszabadítani jött, sokkal inkább bekebelezni. Felszabadítva leigázni. Aztán ez a sziget-lét tett bennünket végül is gyógyíthatatlanul közömbössé.”

Az interjútorédekék füzére érdekes, de töredékes, esetleges. Hiszen a 15 ezres burgenlandi, a háromnegyedmilliós felvidéki vagy a 2,5 milliós erdélyi magyarság gondjai szinte összefolynak, összekeverednek. Hiányzik a háttér,

az összefüggés, a súlyozás. Persze legyünk tárgyilagosak! Legalább szerepelt a téma.

A kép realisabbá tételéhez két szál még hiányzik. Egyrészt az 1989. december végi eseményekről már januártól kezdődően hosszabb-rövidebb írások jelennek meg az első hat számban, továbbá erdélyi levelező-partnerek keresését szorgalmazzák, utazáshoz olvasnivalót ajánlanak, hazai lapok előfizetését tanácsolják erdélyi fiatalok számára, másrészt a levelezési rovatban (*Válogatott magánügyek*) bukkannak fel megrendítő, a kisebbségi lét súlyát, a másság terhét jól érzékeltető írások: „Összetört szívvel írok Neked és arra kérek, nagyon gyorsan segíts, mert az égvilágon nincs senki, akihez bizalommal volnék. Fél évig úgy éreztem magam, mintha a mennyországba kerültem volna, aztán visszahoztak ide, a pokolba. A bélyegről láthatod, hogy Romániából írok, azaz Erdélyből. Kérek, ne áruld el, hogy honnan, mert a szüleimtől is kikapnék, és egyébként sem biztonságos itt még semmi őszinteség. Fél évig volt szállásunk Budapesten, igaz, nem jó körülmények között, a pénzünk kevés volt, anyu a segély mellett eljárt mosogatni-takarítani egy gazdag családhoz, és azt is tudtuk, hogy sokáig nem lesz saját otthonunk, mégis csodálatos volt ott lenni! Az első időkben csak a szánkat tátottuk, jártuk a várost, néztük a kirakatokat, egyik moziból mentünk a másikba, többször elmehettem diszkóba is... Nem is tudják az ottani fiatalok, hogy milyen jó dolguk van. Most én ülök itthon és álmodozok. Az iskolába nem vettek vissza, mert sokat kihagytam, azt mondták, majd őszszel. És nincs semmi, csak a nagy bizonytalanság. Meg a sok veszekedés mindenütt. Mindenki ugyanúgy tart mindenkitől, mint eddig, vagyis még jobban, mert sok a haragos és most nem a rendőrtől félnek, hanem egymástól. Nincs nekem itt maradásom, vissza akarok menni, ott akarok élni Magyarországon. Csak hogy ezt ki sem mondhatom itthon, mert rám zárnák a ház kapuját. Írd meg az újságban, hogy milyen úton települhetnék át, egy magyar barátnőm megígérte, hogy minden hónapban elküldi nekem bezárt borítékban az IM-et, abból majd megtudom. Mert magyar újságot persze továbbra se lehet kapni, csak az ittenieket, s az is nagy dolognak számít.” (*„Honvágy”*).

„Nem kis felháborodással olvastam az IM 89/12. számában az első kérdésre adott választ. Szerintem egyáltalán nem »határokon túli belügy«, hanem magánügy, ami mindenhol

egyforma, annak a 15 éves csehszlovákiai magyar lánynak a gondja. Mivel az IM nálunk is előfizethető és egyébként is nagy a népszerűsége, úgy gondolom, nem helyes megkülönböztetni a határokon túli, illetve belüli magyar olvasókat. Egy szinten külhoni.”

„Én Önt egy intelligens embernek tartom, de a »Szébbet szeretnék« jelígre adott válasza csalódást okozott. Abban egyetérték Önnel, hogy a jószomszédi viszony nem volt valami rózsás, de erről mi, csehszlovákiai magyarok tehetünk a legkevésbé! Éppen olyan magyarok vagyunk, mint Önök! Önöknek könnyű volt magyarnak lenni, nem úgy, mint nekünk itt Csehszlovákiában, ezt akartam a tudomására hozni! Kérem, ne tegyen különbséget, a mi leveleinkre is ugyanúgy válaszoljon, mint a magyarországiakra. Előre is köszönöm. Magyarok vagyunk.”

Végül egy idézet a nemzeti előítéletek hazai természetét illusztrálандó: „Két évvel ezelőtt, akkor már 17 éves voltam, beleszerettem egy román fiúba. Romániai magyarba, aki a családjával együtt átszökött. Azt hiszem ő is megszeretett, hiszen rajtam kívül alig ismert Magyarországon valakit. Amikor sikerült találkozunk, olyan boldog voltam. Otthon persze egy szót se meséltem erről. Csakhogy egy barátomnak megírtam, és apu megtalálta a levele-

met, mielőtt föladtam volna. Felbontotta és elolvasta. Iszonyú volt. Behívott a szobába, anyut is leültette és felolvasta az egész leveleimet. Közben pedig megjegyzéseket fűzött hozzá. Voltam én akkor minden, hülye kis liba, hálátlan taknyos, tüzelő szuka. Az ilyen akar tanárnő lenni? Nem vitatkoztam vele, nem szóltam semmit. Égett az arcom és a legszívebben leköttem volna. De eszembe jutott, hogy István, az erdélyi fiú azt mondta, édes a nyálam. Mert egyszer, egyetlenegyszer csókolóztunk. Később kiderült, hogy apu rendszeresen kotorászik a szekrényemben, ezt onnan tudtam, hogy elolvasta István leveleit. Idézett belőlük. És azt mondta: Ez a rohadt román nem akar téged elvenni, nem fog megszabadítani tőled minket, ez Németországba készül...”

Három számban (IM 1990. 3., 8. és 11. sz.) főként a cigányokkal és részben a zsidókkal szembeni ellenséges érzületek, s a párvalasztás mentén adódó ilyen irányú konfliktusok kerülnek (levelek és riportok formájában) napvilágra:

„Kedves Pali bácsi! Nagy a mi gondunk, és azt sem tudjuk, hogy személy szerint kihez forduljunk, honnan várhatjuk a segítséget. Tizenhat éves, cigányfiúba szerelmes, jól tanuló miskolci »magyar« középiskolás lány vagyok. Magamról nem közlök többet, nagyon kellemetlen lenne, ha rám ismernének. Kettőnk szerelméről nem sokan tudnak, de azok sem rokonszenveznek kapcsolatunkkal. Nevünket, címünket nem közöljük, megcímzett válaszborítékot sem mellékelünk, mert szüleink nem ismerik a levéltitkot. Nekem minden házon kívül töltött percemről el kell számolnom. Szüleim csak a tévét nézik, újságot nem olvasnak, így az IM sem kerül a kezükbe, amelynek hasábjain várjuk a választ. Amit nem tudnak megbocsátani, az, hogy cigányfiút szeretek és szeretnék a felesége lenni. Nem szeretik a »romákat«, de az ő szülei sem rajonganak értem, nem szeretik a »magyarokat«, mert lenézik, nem veszik emberszámba őket. Rettenetes a lakásuk és nehézségeikbe ütközik, hogy ezen változtassanak.”

„A kölyök nem a napon barnult le. Cigány a szentem, mokány, beleváló, izmos és pimasz, ha emberszabású körülmények között találkozunk, még össze is haverkodhatnánk, de most antagonisztikus feszültség van közöttünk, nem is egy. Én autós vagyok, ő gyalogos, én felnőt, ő gyerek, én nem akarok fizetni, ő pedig keresni akar. Ennyi igazán elég ahhoz, hogy az ő

igazsága szerint egy »rohadt szakállas« legyek.”

„Most is van, nem szeretik egymást a népek – sóhajt a roma, aki rokkantnyugdíjas, ezért évek óta ki sem mozdul a faluból. – Minket is lenéznek, mert a férjem cigány. Nem idevalósi, Pesten ismerkedtünk meg, a gyárban, ahol megrokkantam, sokáig nem is tudták róla, hogy roma. De aztán, amikor a Lacika megszületett, a keresztelőre eljöttek a rokonai. Hát gondolhatja: másnap már sokan nem is köszöntek a boltban. Azóta nem titkoljuk, pedig Lacikát már az iskolában is kiközösítették a gyerekek. Így inkább a falubeli cigánykölykökkel barátkozott. Ettől olyan félszeg: se magyarnak, se cigánynak nem érzi magát, se ezek, se azok nem fogadták be igazán.”

„Félelme vagyok? Idén kezdtem a másodikat a gimnáziumban, 15 éves vagyok. Apám magyar, anyám viszont cigány. Van egy nővérem is, mindketten normális fehér embernek nézünk ki. De hiába, meg vagyunk bélyegezve, mert mindenki tudja, hogy az anyánk cigány. És úgy is viselkednek velünk... Pedig rendesen élünk, nem esz meg minket a kosz, nem éhezünk, megvan mindenünk, ami egy átlagos családnak kell. Igaz, apám iszik, de ez mifelénk természetes. Majdnem minden férfi iszik. »Fekete bárány«.”

„Én nem szégyenlem – figyelmeztet Szánthó Jenő –, hogy zsidó vagyok. Látszik is rajtam, ha akarnám, akkor se tagadhatnám. Igaz, az orra, a szája, a vörösés haja, látszik tíz kilométerről, szél ellenében is, hogy nem Árpád apánkkal jöttek az ősei a józsefvárosi lakótelepre. No de miért baj ez? Különben is csoda lenne, ha egyetlen szintiszta magyar akadna köztünk a tatárok, törökök, az osztrákok és oroszok jövése-menése után, ősanyáink sokféle nemzet fiainak erőszakát túlélték. – Maga is Szántó. Maga is zsidó? Mert sok zsidó Szántóra magyarosított... – Minden nagyszülőm református volt, vagy katolikus, de van bennem osztrák, német, francia vér, tán tót is. – Akkor maga nem értheti, hogy milyen érzés, ha »lezsidózzák« az embert! Néha szó nélkül, csak a szomszédok szeméből látom, pedig hát ki tudja, miféle népek kerültek ide a lakótelepre? Lumpenelemek és rengeteg cigány... Itt, a város közepén! Kinn isznak, a járdán ülve, a nők ott szoptatják a csecsemőiket. És a lányaik kijárnak a kocsisorra kurválkodni, a srácok pedig bőgtetik a motorjaikat és lejmolnak. Már a taxisok se jönnek be a lakótelepre... Maga nem értheti ezt meg, hogy miért tiltottam meg a lányomnak, hogy egy gójjal járjon...” Judith,

Szánthó úr tizenhét éves lánya pisze orrú szőkeség, eszembe se jutna, hogy »echte« zsidó. Már kigyógyult a tiltott szerelemből. – Nem azért, mert az apu ellenezte a kapcsolatunkat – magyarázza –, engem nem érdekelnek az apu rögeszméi. Én nem vagyok vallásos, nem tartom a szombatot se, és ha megkérdézik, nem titkolom, hogy a szüleim zsidók. Én nem vagyok az! Én ember vagyok, nő vagyok, magyar vagyok, fiatal vagyok.”

Viszonylag hosszan idéztük a fentieket, így módon is nyomatékosítva a téma fontosságát. 12 hónapból 3 volt igazán érintett ebből a szempontból.

Kik is olvashatják ezt a megközelítően negyedmillió példányban megjelenő lapot? Feltehetően a középiskolás korosztályon belül is főként a szakmunkástanulók, akiknek jelentős része cigány származású. Tehát már az ő görccsek, félelmeik, szorongásai oldásaként is fontos lenne a mindenfajta kisebbségek jogos sérelmeiről, illetve az orvoslásra vonatkozó javaslatokról rendszeresebben és bővebben írni.

Mindent összevetve, benyomásunk szerint, a szomszédság, az idegen, a kisebbség jelenléte az IM hasábjain inkább köszönhető az életnek (1989 decembere Romániában és a levelek, a magánügyek), mintsem a tudatos szerkesztői tevékenységnek.

Az én újságom

A friss, kétségtelenül irodalmi értéket is közvetítő, kifejezetten az olvasást népszerűsítő gyermeklap egy évét átlapozva mindössze három közleményt ítéltünk témánkhoz kapcsolódónak: *Szilágyi Domokos Medve-lakodalom* című verse, illetve az író életének, költészetének rövid ismertetése (1990/3. sz.); *Rigó Béla Amikor forradalom van* című verse (1990/5. sz.); *Nagy András Hazatérés* (zsenge prózai szöveg, feltehetően fiatalember tollából) az emigráció-hazatérés, a szülő-gyerek viszony dilemmáiról.

Cimbora

A már címében is *Benedek Elek*et és Erdélyt idéző televízióműsor „hättér”-lapjaként látott napvilágot 1990 szeptemberében az egyik legújabb, nem olcsó népszerűsége törekvő, gyermekeknek szóló havi periodikum. Az indítás

mi is lehetne más? Interjú *Benedek István*nal Elek apóról és az első *Cimboráról*.

„Elek nagyapó az első világháború után visszaköltözött szülőfalujába Kisbaconba. Mert tudta, érezte, hogy Erdélynek szüksége van rá. A román uralom alá került szülőföldnek jobban kellett a magyar író, mint az anyaországnak, ahol voltak amúgy is elegen. Tartani kellett a lelket a megrendült erdélyiekben, össze kellett fogni az írókat, hogy a válságos időben ne hagyják cserben a népet. S főként a gyermekek kezébe magyar újságot kellett adni, hogy ne feledjék el az anyanyelvüket, a magyar helyesírást, a magyar irodalmat és történelmet – pótolni kellett a magyar iskolát. – Ezért született hát a *Cimbora*. – Ezért. Szentimrei Jenő hívta életre 1922-ben, amikor a főbe kólintott erdélyi írók kezdték összeszedni magukat, irodalmi társaságok, szerkesztőségek alakultak, magyar nyelvű napilapok és irodalmi folyóiratok indultak. Nehezen és dőcögve, de megindult a szellemi élet, a románok korántsem támasztottak annyi nehézséget, mint manapság teszik. A szerkesztést Benedek Elek vállalta Kisbaconban, a kiadást egy zugnyomda Szatmáron – ez a távolság bizony nem könnyítette a munkát. De sereglettek az írók Elek apó szárnyai alá, és már a második évfolyamra – 1923-ban – nemcsak az erdélyi, hanem a felvidéki és délvidéki szülők is előfizettek a gyermekeik számára. Nem remélt gyorsasággal szaporodtak a „*Cimbora-unokák*” és Benedek Eleknek egyszerűen annyi dolga lett, hogy nem ért rá a gazdaságával törődni. – Minek köszönhető ez a váratlan siker? – Nyilván elsősorban annak, hogy az elcsatolt országrészek lakosai igényelték a magyar szót, és a szülők átértékelték annak fontosságát, hogy a gyermekeik megőrizték a tiszta magyar nyelvet. Ezek a szülők Benedek meséin és versein nőttek fel, később ifjúsági regényein és történelmi könyvein, számukra tehát természetes volt, hogy ha Benedek Elek szerkeszti a *Cimborát*, akkor az csak érdekes, értékes, tiszta és nemes lehet, és várakozásukban nem csalódtak. Elek nagyapó gondosan ügyelt a lap színvonalára, a kiállítás szegényességét a tartalom gazdagságával ellensúlyozta. Jogos büszkeséggel írhatta már egy év után: nemcsak az utódállamokban – így nevezték akkor az elcsatolt országrészeket –, de az anyagországban sincs olyan gyermekújság, amely a *Cimborához* volna fogható. – S miért szűnt meg a lap, ha ilyen nagyon szerették az olvasók? – A körülményeket sohasem fogjuk pontosan megismerni.

A satmári kiadó átjátszotta a lapot egy megbízhatatlan ember kezére, aki előbb az írók honoráriumát nem fizette, aztán a szerkesztőt sem, úgyhogy szegény Elek apó uzsorakölcsönből tartotta fenn a lapot, elzalogosította a birtokát – a végén nemcsak a birtok ment rá, hanem ő maga is: az idegőrlő izgalmaktól agyvérzést kapott, meghalt. Ennek több mint hatvan esztendeje; a *Cimbora-unokák* azóta nagypapák és nagymamák lettek, Elek nagyapóra a holtukig a szívük melegével emlékeznek.”

Nehéz ellenállni a kísértésnek, de nem idézzük tovább, pedig élvezetes, informatív, gazdag az egész írás.

Ugyanebben a számban romániai magyar gyerekek torokszorító levelei is olvashatók: „Olyan nehéz magyarnak lenni ITT.” „Ismét elszabadult a gyűlölet!” „Élünk és élni akarunk!” „Kérünk benneteket, ne dobjátok el megunt játékaitokat, mert ami nektek fölösleges, az nálunk hiányzik!” stb.

A novemberi számban *Zs Loránt* írása és nemes gesztusa (havonta 3000 db *Cimborát* vásárol meg az erdélyi gyerekek számára) emlékezteti az olvasót a határon túli magyarok helyzetére. Végül ugyanitt *Gaal Ferenc* cikke idézi ismételtelen *Benedek Elek* nagyszerű alakját.

Kincskereső

Az immár két évtizede folyamatosan megjelenő, vitathatatlanul értéket képviselő, a 10–14 évesek korcsoportját megcélzó irodalmi lap a legutolsó adat szerint 15 ezer példányban adható el. (IM 240–250 000!) Tudnak-e eleget erről az orgánusról a gyakorló és a leendő pedagógusok, a szülők, a könyvtárosok, a tv, a rádió szerkesztői?

A határon túli magyarság sorsa, irodalma, történelme nem csupán a vizsgált évben, de korábban is jól láthatóan jelen volt ebben a lapban. De lássuk, mit hozott 1990? Művekkel (vers, regényrészlet, képek szobrokról), illetve a Kislexikon rovatban néhány mondatos bemutatással szerepelnek: *Farkas Árpád* – Romániában élő magyar költő, ihletét az erdélyi tájból és történelemből meríti, *Fritz Mihály* – Marosvásárhelyen született szobrász, *Jaroslav Hašek* – a Svejk halhatatlan szerzője, *Koncsol László* – csehszlovákiai magyar költő, kritikus, *Markó Béla* – a legfiatalabb erdélyi lírikusnemzedék kiemelkedő alakja, *Palocsay*

Zsigmond – romániai magyar költő, Rákosi Viktor – az erdélyi magyarok sorsával foglalkozó „Elnémult harangok” című regényének részlete, Szepesi Attila – József Attila díjas költő, Ungváron született (tudatják az olvasóval).

Nem szépirodalom, de erdélyi vonatkozású írások: F. Komáromi Gabriella a „Kincskereső elődei” című rovatban a *Cimboráról* emlékezik meg. („Trianon után Románia és az utódállamok egyetlen magyar nyelvű, képes gyermeklapja a *Cimbora* volt.”) *Kállay István* az „örökség” rovatban a nemzeti szimbólumokról, többek között az erdélyi magyarságot jelképező turul (sas) madárról ír. (Erdély címerében)!

Az 1989-es véres karácsony eseményei itt is mozgósították a szerkesztőséget: „*Közös kincs-akció!* – Felhívás a lapzárta perceiben – Nyilván valamennyien tudjátok, hogy a Ceaușescu-diktatúra utolsó éveiben a *hazai folyóiratok, könyvek nem juthattak el* a romániai magyarokhoz. Így a Kincskereső sem az ottani tizenévesekhez. Most a Temesvári szikrából kirobbant forradalom győzelme után már más a helyzet: nem a szekusok kezébe kerül – megsemmisítésre – a postán küldött olvasnivaló. Éhe a kenyérnek – ezen a segélycsomagok enyhíthetnek, de a magyar szó, az anyanyelv éhén is segítenünk kell, ahogy lehet, ahogy tudunk. Javasoljuk tehát: küldjeteek könyveket, folyóiratokat, köztük a Kincskeresőt Erdélyben és Románia más vidékein élő nemzedéktársaitoknak! Válasszatok magatoknak testvériskolákat a magyarlakta területeken; akár a Kincskereső- vagy Móra könyvklubok keretében, akár egyénileg, akár osztályonként vegyétek fel a kapcsolatot az ottani gyerekekkel! Küldjeteek új, de küldhettek régi Kincskereső-számokat is nekik – számukra azok is újak lesznek! Ezek csupán lapzárta után papírra vetett elképzelések – későbbi számainkban még visszatérünk a témára és gyakorlati tanácsokat is adunk. Gondolkozzatok a fentiekben – a ti ötleteiteket, javaslataitokat szívesen ismertetnénk a Kincskereső lapjain”. *Kincskereső*, 1990/február)

A májusi számban az akció leállítását kéri ugyan (az ismert okok miatt), de szeptemberben már újabb fejleményekről, iskolák közötti kapcsolatok teremtéséről (azok lehetőségéről is) tudósítanak: „Örömmel látjuk, hogy a romániai változások sodrában – bármennyire is borzolja a magyar szó a Ceaușescu-tanítványok idegeit – egyre több magyar nyelvű lap jelenik meg. Külön szeretettel köszöntjük a

gyermeklapokat! Az olyan régi és most újjáéledő folyóiratokat, mint például a kolozsvári *Napsugár*, s az olyan, még csak első évfolyamukban járó, de máris izmos, életerős, vonzó laptestvéreinket, mint a Sepsiszentgyörgyön született TIK-TAK, az EURÓPAI IDŐ gyermekkiadványa. Februári számunkban meghirdetett közös kincs-akciónk folytatásához egyébként a TIK-TAK szerkesztői is segítséget nyújtanak: megadták szerkesztőségünk címét a magyarországi testvériskolát kereső erdélyi oktatási intézményeknek. Felhívásuk nyomán számos levél érkezett hozzánk, közzétesszük őket, abban a reményben, hogy lesz, aki válaszol nekik, s gyümölcsöző kapcsolatot építhetnek ki egy-egy hazai iskolával. Közös kincs-akciónk során eddig sok Kincskereső-példányt és könyvet juttatott el szerkesztőségünk a magyarlakta területekre, részint az egyházak segítségével. Kíváncsian várjuk azoknak az osztály- vagy iskolaközösségeknek a beszámolóit, amelyek már létesítettek testvérkapcsolatot romániai iskolákkal, már csak azért is, mert tapasztalataikból mindannyian okulhatunk. Felhívásunkra már jelentkezett két romániai magyar iskola. Levelükből idézünk, és az itteni iskolák figyelmébe ajánljuk őket: »Kovászna megyéből, Nagyajta községből jelentkezünk. Községünk könnyen megközelíthető autóbusszal vagy vonattal (vasútállomás Apáca /Apata/ 2 kilométerre.) Annak az iskolának a képviselőit, akik kapcsolattartásra vállalkoznak, szeretettel meghívjuk községünkbe. A Kriza János Általános Iskola nevében: Barabás Mihály iskolaigazgató.«

A szerkesztő asztala rovat: „A 16-os Általános Iskola VII. osztályos tanulója vagyok, a nevem Kiss Noémi. Az osztálytársaimmal nagyon szeretnénk, hogy legyen testvériskolánk, esetleg testvérosztályunk. Vegyes iskolába járok. Az osztályba huszonnégy tanuló jár. Tizenhárom leány és tizenegy fiú. Mindnyájan 13–14 évesek vagyunk. Kolozsvár egyik külvárosi negyedében lakunk, a Györgyfalvi negyedben. Nagyon szeretnénk, hogy kívánságunk megvalósuljon. Szeretettel a VII. C. osztály»” (*Kincskereső*, 1990/szeptember).

Egy levélcsokor bevezetőjével és egy tanárportré említésével zárjuk a példák sorát. Mindkettő szeptemberben volt olvasható, az első „Ami a szívedet nyomja”, a második pedig a „Mi újság, suliójság?” c. rovatban jelent meg. Csak töredékeket idézünk: „Az alábbi diákvallomásokat a szomszédos Csehszlovákiában élő nemzedéktársaitok írták. *Somorjai*

magyar gyerekek. A *Tollforgató*-ban, az ottani Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskola diáklapjában olvastuk. Mi úgy találtuk, gondoljaik, panaszai nagyon hasonlóak azokhoz a gondokhoz, panaszokhoz, mikről ti szoktatok írni vagy beszélni nekünk.” (*Kincskereső*, 1990/szeptember).

„Jenő bácsi Erdélyből jött hozzánk. – Hol született a tanár úr és mikor? – Kolozsváron, 1955. augusztus 1-jén. – Hol végezte a tanár úr az iskoláit? – Az általános és középiskolát Kolozsváron, a III. számú liceumban végeztem, 1974-ben. 1979-ben pedig a kolozsvári egyetem angol–magyar szakán szereztem diplomát. – Mikor és mi okból jött át Magyarországra? – Nagyon régen elhatároztam, hogy átjövök, csak nem sikerült átjutni. 1986-ban érlelődött meg ez az elhatározás bennünk, és sajnos csak ilyen későre sikerült: 1989. július 13-án vált valóra. A legfőbb ok az volt, hogy Erdélyben az utóbbi években teljesen visszaszorult a magyar anyanyelvi oktatás, és ragaszkodtam ahhoz, hogy a gyermekeim magyarul tanulják meg a tudnivalókat. – Meddig tanított Romániában? – 1979-től 1988 decemberéig.” (*Kincskereső*, 1990/szeptember).

A szerzők névsora, az idézetek egymásutánja nem kíván külön minősítést. Érdemes lenne tanulni a *Kincskereső* szerkesztőitől, vagy csak nagyobb, hatékonyabb propagandát csinálni nekik, hogy e lap segítségével is minél több gyerek kapjon kedvet a hihetetlen, hihető kalandok átéléséhez, történelmünk, nemzeti és egyetemes kultúránk folyamatos felderítéséhez, egyszerűbben szólva: az olvasáshoz.

Végezetül két megjegyzés. Nem a rendkívül népszerű pop újságokat, nem a sokat forgatott képregényeket, nem a gyorsan fogyó romantikus, érzelgős szerelmi történetekkel hatni akaró periodikákat, nem az *OKÉ* ifjúsági hetilapot, hanem szándékosan a legjobb kiadványokat néztük át. Olvasónk tehát nem az átlagról szerezhet benyomásokat, csupán a csúcsokról.

Az összkép ennél sokkal silányabb, közvetlen üzleti jellegűbb, szórakoztatásra törekvőbb. A kulturális monopóliumok megszűnése, összeroppanása után egyelőre nem a sokszínűség, nem az értékek nemes versenye látszik jellemzőnek. Sokkal inkább a zavar, az üzleti siker hajszolása nyomán kialakuló nivótlanosság, az esztétikai, történelmi, az európai és nemzeti értékek háttérbe szorulása. Jó volna hinni, hogy nem kell évtizedeket várni a mecenatúrát működtetni tudó, magyar közép- és felső polgárság kialakulásáig, hogy a cserkészek, az egyházak mellett a magyar kulturális kormányzat is felelősséget érezzen a felnövekvő nemzedékek iskolán kívüli nevelődéséért és „átmeneti megoldásként” néhány színvonalas gyermek- és ifjúsági lap megjelentetéséhez az eddigieknél hathatósabb anyagi támogatást nyújt.

Addig is talán érdemes lenne a jelent nem egyszerűen csődnek, hanem a zavar termékeny állapotának tekinteni, melynek megváltoztatására a magunk eszközeivel is törekednünk kell: a kutatásban (részletesebb tartalomelemzések elvégzésével, az olvasói reakciók megismerésével, a pedagógusképzés és továbbképzés tartalmának korszerűsítésével (tudják-e pedagógusaink, hogy mit is olvas, miről beszélget, miről fantáziál az éppen rájuk bízott gyerekek csapata?), a szülői és egyáltalán a felnőtt társadalmi felelősségérzetnek nyomatékosításával kellene világossá tennünk, tudatosítanunk, hogy „az életünkkel írott képeskönyv” nevelő, ösztönző vagy taszító hatása – a szülői példa, a felolvasás vagy csak egy jóízű beszélgetés – minden példikációnál és fenytésnél erősebb.

Nagy Attila